

«БОГ ДОПОМІГ НАМ ЛІКВІДУВАТИ АВАРІЮ»

ЧОРНОБИЛЬ У СПОГАДАХ

26 квітня 1986 року о 1 годині 23 хвилини на Чорнобильській атомній електростанції сталася найбільша ядерна аварія у світі. В атмосферу було викинуто майже дві сотні тонн радіоактивних речовин. Паливні таблетки розсипалися й перетворилися на тонкодисперсний пил, що легко переносився на великі відстані. Співробітники станції зазнали внутрішнього опромінення в десятки разів більшого, ніж при падінні бомби на Хіросіму. Тієї ночі життя людства розділилося на періоди «до» і «після».

Чорнобильська катастрофа живе сьогодні не тільки в документах, цифрах і статистиці, а й у спогадах і людських долях. У них вона може бути суб'єктивною й емоційною, зворушливою і жакливою. А отже, справжньою... Напередодні сумного ювілею — 25 років від дня трагедії на ЧАЕС, «Голос України» зустрівся з Юрієм Борисовичем Андрєєвим, президентом Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз Чорнобиль України». Людиною, котра серед перших побувала на місці тих трагічних подій. Четверть століття тому він був начальником зміни, що заступила через 12 годин після вибуху на станції. Про події тих днів — словами очевидця.

У п'ятницю, 25 квітня 1986 року, старший інженер Юрій Андрєєв за кілька годин до трагедії закінчив свою зміну на одному з енергоблоків ЧАЕС. Тоді він і не здогадувався, що завтра його життя зміниться до невпізнанності. І наступний раз його робочим місцем стануть пихкаючі радіацією руїни.

— Уночі вибуху я не чув, — розповідає Юрій Борисович, — і жодної інформації з радіо або телебачення не лунало. Починався звичайний день. Уранці (26 квітня) я вийшов на околицю Прип'яті й побачив, що від центрального залу 4-го блока залишилася тільки одна стінка. Стало зрозуміло, що це вже пов'язано з реактором. Дорогою на станцію ми проїжджали впритул до розвалу... Пам'ятаю цей жах. Ми бачили схеми реактора, системи його аварійного охолодження, труби пароводяних комунікацій, скручені в якийсь велетенський букет... Верхня кришка реактора (схема «Е») на той момент ще не змінилася: вона була світло-салатного кольору, і тільки страшний димок піднімався від неї. Реактор дихав і викидав активність у довкілля. Тієї миті стало справді страшно за своїх близьких.

Тоді в Прип'яті мешкала вся родина старшого інженера Андрєєва. Дружина й дві дочки, проводжаючи його того дня на роботу, не усвідомлювали, що назад він міг уже не повернутися...

— Коли я заступив на зміну, аварію ще не локалізували, вона поширювалася на сусідні блоки. Малокерованим став уже другий блок: водою затопило кабельну галерею, відбулося коротке замикання і знеструмилося резервне живлення системи охолодження реактора. Відключати в такому стані його було просто не можна. В будь-яку хвилину ми могли втратити контроль і керування над ним.

Щоправда, знали це тільки ті, хто сам усе бачив. Решта, а головне — місцеве населення Прип'яті, навіть не підозрювали, що стається вже наступного дня.

«Увага, на уз'язку з аварією на Чорнобильській АЕС у м. Прип'яті постає потреба в тимчасовій евакуації жителів міста в прилеглій населеній пункти Київської області. Рекомендуються із собою взяти документи, окрім необхідних речей, а також, на перший випадок, продукти харчування...»

27 квітня по місцевому радіо Прип'яті та з репродукторів по всьому місту передали сигнал про підготовку до евакуації. Конвой з понад тисячі автобусів, вантажівок і навіть дизель-поїздів за кілька годин вивіз усе населення міста. Люди думали, що їдуть лише на три дні, але більше до своїх домівок так і не повернулися... В одному з автобусів із Прип'яті виїхала і родина Юрія Борисовича. А він — залишився.

— Ситуація — надзвичайно тяжка. Стреси накладалися один на інший. Про персонал станції взагалі забули. Місто евакуювали 27 квітня, але майже вісімсот працівників станції в ньому залишилися. А магазини, аптеки, лікарні — все зачинили. До 29 квітня ми жили в порожньому місті без будь-якої допомоги. Нас тоді навіть ніхто не годував. Бувало, що люди свідомість втрачали. Ми, чоловіки, боялися поодинокі ночувати і тим паче заходити в ліфт. Аджі, як щось трапиться, хто тебе шукатиме?

Тільки 29 квітня персонал станції евакуювали у піонертабір «Казковий». Там фоніві значення були менші, ніж у Прип'яті, де на той час фіксувалося близько двох рентгенів на годину.

«На Чорнобильській станції сталася аварія, пошкоджено один із реакторів. Вживаються заходи з ліквідації наслідків аварії. Потерпілим надається допомога. Створено урядову комісію.»

Цю інформацію від Ради Міністрів СРСР центральні радянські ЗМІ одержали лише ввечері 28 квітня. Сухі фрази загубилися в середині випусків новин і газет. А на самій ЧАЕС потерпілих від аварії ставало шодень дедалі більше. На лікарняних ліжках опиня-

лися люди, яким радіація вже винесла свій вирок.

— За одну зміну ми одержували по кілька річних доз радіації. Уже на початку червня в мене було 900 нанокюрі внутрішньої активності, а 7 липня — вже 14 500 нанокюрі... Це те, що було в мене в печінці, нирках, легенях, кісткових тканинах. А норма по Києву була до 20 нанокюрі. Ми добре розуміли, що одержуємо дози, неспорівнінні з життям. Але усвідомлювали й те, що якщо кинемо станцію, з аварією навряд чи хтось упорасться. Аджі ніхто її не знав так, як рідний персонал. До себе ми ставились, як до якогось механізму. І коли працювали, то відчуття страху призводило до того, що наші дії ставали раціональнішими, розважливішими.

Покинута дім уже 25 років чекає на повернення своїх хазяїв.

Тим часом з усіх куточків радянської Батьківщини на ліквідацію аварії призивалися тисячі людей. Загалом з наслідками катастрофи в різний час боролися більш як вісімсот тисяч колишніх співгромадян.

— Можна було призвати в рази менше людей, але професіоналів. І користі від цього мали б більше. А так, народ опромінювався, грубо кажучи, даремно. Приміром, вертолїтники, виконуючі накази, скидали мішки з піском, свинцем і доломітом на зруйнований блок. Але в активну зону реактора нічого не потрапило. Зате їх влучення в центральний зал 4-го блока піднімали величезні хмари уранового пилу, що виносився далеко за межі станції. Масштаби катастрофи завдяки цим «бомбуванням» значно зросли. Або ж ще одна «вимога» урядової комісії: протягом трьох днів, навіть коли вже було зрозуміло, що реактор розплавився, продовжувати подавати в нього воду. Фактично ми могли повторити те, що нині відбувається на японській станції «Фукусіма-1». Аджі, якби вода дісталася реактора, то не частина активної зони, а вся вона вилетіла б. А це означає, що масштаби й наслідки Чорнобильської трагедії були б у десятки разів страшніші. З усіх заходів, які в нас проводилися, більшість (близько 90 %) виявилися непродуктивними і неефективними. Багато чого робилося на емоційному рівні оцінки. Приймались спонтанні рішення, які спричиняли помилкові дії і призводили до перепромінення величезної маси людей. Наші «генерали» здійснювали «подвиги», ризикуючи чужими життями.

Навіть після того, як упала завіса таємниці, і факт катастрофи, що сталася на ЧАЕС, таки визнали, її масштаби продовжували спотворювати.

— Радянська влада обмежувалася двома цифрами: 28 осіб загинуло та ще 200 перепромінено. Насправді десятки тисяч людей одержали дозу опромінення, що перевищує перший ступінь променевої хвороби. Я, наприклад, довго ще не міг зрозуміти, чому ми залишилися живими. Коли сталася аварія, більша частина персоналу просто втекла зі станції. Але якби втекли всі, то масштаби катастрофи навіть важко уявити собі. Щоправда, в нас дотепер примітивний підхід до висвітлення того, що відбувалося на ЧАЕС. Звичайно ж, це легко показати, скажімо, коли солдат дезактивує дах якоїсь хати, як пожежні гасять лісову пожежу, а вертолїтники

кидають пісок... Але не такими методами ми цю аварію ліквідували. Основна робота йшла в самому серці блока, де саме персонал станції проводив операції з її локалізації.

Поступово катастрофа почала обростати міфами і легендами. З'явилася теорія про те, що стався ядерний вибух. Але вона, як і багато інших «подробниць трагедії», — далека від правди.

— Багато з того, що написано про аварію, — відверта неправда або міфотворчість. Зокрема, розмови про ядерний вибух. Та й не горів у нас і дах маззалу. Не було пожежі, про яку писали «Пожежники ступили у вогонь». Вони ступили у смерть. Дах розплавився, і на ньому валялися розпечені уламки, що світилися. Хлопці по шиколотки тонули в розплавленому бітумі. Але подвиг їх полягає в тому, що вони запобігли пожежі. Скажу так: якби дах зайнявся, його б ніхто й ніколи не загасив. І таких міфів — достатньо. Причина їх появи проста: якщо персонал ЧАЕС оголосили винуватцями трагедії, то потрібно було знайти й показати героїв, які в першу ж секунду приступили до ліквідації аварії.

Нині Юрій Андрєєв, оцінюючи події 25-річної давнини, запевняє: ліквідувати аварію допоміг сам Бог. Аджі світ виявився не готовим до таких «НП», і ніхто точно не знав, що саме, як і коли потрібно робити.

— Часом нам просто щастило. Відразу

після вибуху ЧАЕС виникла хмара, що пішла на Прип'ять. Відстань від 4-го блока до житлових районів — всього 1800 метрів. Через кілька хвилин вона б місто повністю «накрила». Але цьому перешкодив сосновий ліс. Дійшовши до тієї сосни, хмара розділилася на два рукави, і викиди пройшли буквально околицями Прип'яті. Фоніві значення там зашкалювали від 2 до 5 рентгенів на годину. А в місті цей показник був десь у 3—5 тисяч разів менший, на рівні 0,5 мР. Диво! Інакше це пояснити не можна. Після цього чорнобильську сосну почали називати берегинєю нашого міста. Думаю, Прип'ять була врятована Божою силою. Аджі поки людей не евакуювали, фоніві значення там не піднімалися.

Згадувати колись рідні місця (Прип'ять, Чорнобиль, станцію) Юрію Борисовичу так само приємно, як і сумно: «Дуже довго боявся заходити до тієї квартири. Думав, що не зможу — серце зупиниться. Тепер уже більш-менш змирився... А от зайти на ЧАЕС, побачити, як її рубають на шматки, продають станцію, яку ми відбудували, пускали ціною свого здоров'я — цього я донині не можу... Вона не виробила свій ресурс, приносила величезну користь, але політичним рішенням її зупинили. І тим самим завдали Україні величезної економічної, екологічної та соціальної шкоди. Раніше, коли йдеш і чуєш гул турбін — це ж як пісня була. А зараз — лежить величезний, завдовжки в кілометр, труп — Чорнобильська АЕС називається».

Р. С. У людей, які жили в той час, багато своїх спогадів про ті далекі весняні дні. Хтось досі лає себе за те, що разом з дітьми пішов на травневу демонстрацію. Інші згадують, як висмилювали сусідів, котрі заклеювали вікна. А кияни дивувалися, що випав у спекотні дні «сніг» (попіл). Але з кожним роком очевидців тих подій дедалі меншає. І виросте вже покоління, котре знає про аварію тільки з розповідей і спогадів старших. Вони хочуть із почуття азарту з'їздити на екскурсію в Чорнобильську зону. Знають, або, точніше сказати, чули, що це буде трагедія, але масштаби її навряд чи усвідомлюють. Імовірно, настане день, коли про аварію на ЧАЕС забудуть, а люди знову стануть безтурботними й тому уразливими. А даремно, адже, як показують недавні події в Японії, «приручити» мирний атом людству так і не вдалося.

Тетяна ГРАДОБЛЯНСЬКА.

Фотоетюд Сергія КОВАЛЬЧУКА.